

بررسی نقش مولفه‌های کیفی موثر در تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق‌گزینش و کنترل احساس پشیمانی مورد انتظار

نوع مقاله: پژوهشی

مصطفی مرادزاده زرگر^۱

پرویز سعیدی^۲

منصور گرکز^۳

علیرضا معطوفی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۴/۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۱۹

چکیده

پژوهش حاضر قصد دارد تحت شرایط محدودیت در حق‌گزینش و کنترل احساس پشیمانی مورد انتظار، به بررسی مولفه‌های کیفی موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی، تحت شرایط محدودیت در حق‌گزینش و کنترل احساس پشیمانی مورد انتظار بپردازد. بنابراین ما در این تحقیق بدنبال پاسخ به این سوال اساسی هستیم که ابعاد و مولفه‌های کیفی موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق‌گزینش و کنترل احساس پشیمانی مورد انتظار کدامند؟ جامعه آماری پژوهش حاضر از دو گروه تشکیل شده است که گروه اول در برگیرنده ی خبرگان حرفه و اساتید دانشگاه می باشد و گروه دوم شامل حسابداران رسمی است. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردید. بمنظور پاسخ به سوال اصلی تحقیق، ابتدا با روش دلفی فازی و با استفاده از تحقیقات گذشته که هر یک از آنها تحت حوزه مسائل اخلاق حرفه‌ای، حسابداری و مالی می باشند، ابعاد و مولفه‌های تحقیق

۱ دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

mostafa.moradzadeh@gmail.com

۲ استاد، گروه حسابداری و مدیریت، واحد علی‌آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران.

dr.parvizsaedi@yahoo.com

(نویسنده مسئول)

۳ دانشیار، گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

m_garkaz@yahoo.com

۴ استادیار، گروه حسابداری، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

alirezamaetoofi@gmail.com

شناسایی شده و بعد از تایید خبرگان با استفاده از روش *AHP* رتبه بندی و سپس با روش *ISM* سطح بندی شدند. برای اندازه گیری روابط بین مولفه های تحقیق از روش *SEM* استفاده گردید و در نهایت پس از برازش نهایی، مدل مولفه های کیفی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و کنترل احساس پشیمانی مورد انتظار، ارائه گردید.

کلمات کلیدی: تصمیم گیری اخلاقی، حق گزینش، احساس پشیمانی مورد انتظار، حسابداران رسمی.

طبقه بندی **JEL**: D70, D80, D91

مقدمه

دنیای تجاری و حرفه ای امروز، دستخوش تحولات بسیاری گردیده است. جهانی شدن نه تنها به تجارت، بلکه به حرفه های مختلف نیز تسری یافته است و به این ترتیب تقاضا برای دقت نظر بیشتر نسبت به نتیجه کارهای حرفه ای افزایش یافته و دیگر نمی توان به سیستم ها و روش های سنتی اتکا کرد. حرفه حسابرسی نیز از این موضوع مستثنا نیست. در فضای کنونی اقتصاد دنیا حسابرسی به یک ابزار کلیدی و اثر بخش تبدیل شده است که نقش آن اتکا ناپذیر است؛ اما در طی دو دهه اخیر جایگاه و موقعیت حسابرسی در سطح بین المللی تنزل یافته است و علت این امر ورشکستگی های متعدد و رسوایی های اخلاقی اخیر برخی شرکت های بزرگ جهان نظیر تایکوا، ورلد کام^۲ و انرون^۳، انتظارات می باشد که این ورشکستگی ها ابعاد بین المللی داشتند. زمانی این ورشکستگی ها به دقت مورد تحلیل و بررسی قرار می گیرد، مشخص می شود که ریشه اصلی این ضایعات اقتصادی در حسابداری و حسابرسی نهفته است (نیچل، ۲۰۲۱).

اگر مردم احساسات خود را به طور تصادفی در طول زمان و یا در سطح افراد تجربه کنند، پس نادیده گرفتن تاثیر احساسات آنها در کمیت اقتصادی می تواند عاقلانه باشد. به طور مشابه، اگر احساسات تصمیمات را تحت تاثیر قرار دهد اما تاثیر آن، در کل بازارهای مالی یا اقتصاد ناچیز باشد، پس تحلیل های کمی نیاز به در نظر گرفتن احساسات یا ویژگی های دیگر روانشناسی انسانی ندارد. اگر، در مقابل، خلق و خوی بر تصمیم گیری های اقتصادی و مالی افراد تاثیر گذارد، و تاثیر آن در سطح افراد و یا در سطح اقتصاد کلان ناملموس نشود، پس تجزیه و تحلیل اقتصادی متعارف با چالش های عمده ای مواجه است. شواهدی وجود دارد که روانشناسی انسان دارای پیامدهای مهمی در تصمیم گیری در سطح فردی و نتایج در سطح کلان است، که معمولاً به عنوان مالیه رفتاری خرد و کلان شناخته شده است. (همان منبع، ۲۰۱۶)

ضعف تئوریهای اقتصادی در تبیین رفتار افراد در شرایط تصمیم گیری موجب پیشبرد تئوریهای روانشناسی در زمینه چرایی رفتار شد. در فرایند تصمیم گیری، عموماً ذهن افراد در سویه های ناهشیاران های درگیر می شود که به طور سیستماتیکی آنها را از عقلانیت هنجاری دور می کند. (داداشی و همکاران، ۱۴۰۱)

در برخی از مفروضات و مبانی نظری بیان می شود که سرمایه گذاران بر اساس تجزیه و تحلیل های مبتنی بر عقلانیت خویش به تصمیم گیری پرداخته و عملکرد خویش را بر آن بنا می کنند.

^۱ Tyco

^۲ WorldCom

^۳ Enron

دانش مالی رفتاری معتقد به وجود رد پای تورش‌های روانشناسی در بازار و سرمایه‌گذاران است و سعی دارد با مطالعه هم‌زمان جامعه‌شناسی، روانشناسی، رفتارشناسی، الگوهای تصمیم‌گیری و مدل‌های رفتاری به پیش‌بینی روند و جهت حرکت قیمت‌ها بپردازد. (کلی، ۲۰۲۰)

علاوه بر توضیحات ارائه شده، مطالعات تجربی دریافته‌اند که احساسات، بخشی مهم از تصمیم‌گیری می‌باشد. بارون^۲ (۱۹۹۲) گزارش نمود که در بسیاری از شرایط، افراد فکر می‌کنند که واکنش‌های احساسی آنان، مطابق با باورهای هنجاری‌شان خواهد بود. در سایر شرایط، افراد این تصور را دارند که واکنش‌های احساسی آنان، بخشی از زندگی‌شان است. وی بیان نمود که باورهای هنجاری و احساسات موردانتظار، بر تصمیمات تأثیرگذارند. مطالعه انجام شده توسط ملرز و مک‌گراو^۳ (۲۰۰۱) به این نتیجه رسید که تحقیق درباره تصمیم‌گیری، ثابت کرده است رفاه موردانتظار، قابلیت پیش‌بینی‌پذیری بین مطلوبیت‌ها را افزایش می‌دهد. مطالعات اندکی به آزمون تأثیرات احساسات در زمینه حسابداری و حسابرسی پرداخته‌اند. مورنو^۴ و همکاران (۲۰۰۲) اظهار داشته‌اند که واکنش‌های اثربخش، می‌توانند تصمیم‌گیری در زمینه حسابداری را تحت تأثیر قرار دهند. به این ترتیب، انتظار می‌رود که احساس پشیمانی موردانتظار و محدودیت در حق‌گزینه‌ش، تأثیر مولفه‌های فردی، رفتاری، سازمانی، شهروندی شرکتی و شدت اخلاقی بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی را تحت تأثیر قرار دهند. با توجه به اینکه تاکنون در کشور به این موضوع پرداخته نشده است و مدلی که بتواند مبتنی بر محدودیت در حق‌گزینه‌ش و احساس پشیمانی مورد انتظار، تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی را ارائه دهد، شناسایی نشده است به عنوان یک خلا پژوهشی مورد توجه قرار گرفت.

با در نظر گرفتن مطالب بیان شده می‌توان نتیجه گرفت اگر این مسئله حل نشود همچنان ساختار تصمیم‌گیری پیامدهای پشیمانی و عدم رضایتمندی را برای کارکنان حرفه‌بدنبال خواهد داشت و حق‌گزینه‌ش حساب‌برسان این پیامد را تشدید خواهد کرد، همچنین مدل مناسبی که تصمیم‌گیری اخلاقی را مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینه‌ش تبیین کند، شناسایی نمی‌گردد.

از جمله افراد و نهاد‌هایی که می‌توانند از نتایج پژوهش حاضر بهره‌برداری نمایند می‌توان به مدیران ارشد شرکت‌ها، هیئت‌های مدیره و عامل، سازمان بورس اوراق بهادار و حسابداران و

^۱ Kelly, peter .w

^۲ Baron

^۳ Mellers and McGraw

^۴ Moreno

حسابرسان اشاره نمود. همچنین نتایج این پژوهش می تواند مورد توجه پژوهشگران و استادان دانشگاه نیز قرار گیرد.

لذا پژوهش حاضر در پی یافتن شواهد تجربی جهت پاسخ به این سوال اصلی تحقیق است که ابعاد و مولفه های کیفی موثر در تصمیم گیری حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و کنترل احساس پشیمانی چگونه است؟

۱- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تصمیم گیری به فرایند های ذهنی (شناختی) گفته می شود که به انتخاب یک اقدام در میان اقدامات جایگزین می انجامند. تصمیم گیری در دو نوع تجویزی و توصیفی تعریف می گردد (کن، ۲۰۲۱).

تصمیم گیری اخلاقی در حرفه حسابداران رسمی با توجه به جایگاه و اظهار نظر حسابرسان که مبتنی بر قضاوت می باشد امری حایز اهمیت است. تصمیم گیری اخلاقی در حسابرسی، فرایندی است که حسابرسان در اخلاق خود برای تعیین درستی یا نادرستی یک موضوع که قصد اظهار نظر نسبت به آن دارد، از آن استفاده می کنند و در یک فرایند چهار مرحله ای اجرا می شود و شامل: شناخت موضوع اخلاقی، قضاوت اخلاقی، قصد اخلاقی و رفتار اخلاقی است (کیم لاور، ۲۰۲۱).

حق گزینش حسابرسان و محدودتی که در حق گزینش دارند عاملی است می تواند بر تصمیم گیری آنها موثر واقع شود، حق گزینش عبارت است از امکان انتخاب رویه مورد نظر توسط حسابرس و محدودیت در حق گزینش بدین معناست که حسابرس از بین رویه های موجود امکان انتخاب رویه مورد نظر خود را نداشته باشد بنابراین تصمیم گیری حسابرس تحت تاثیر قرار خواهد گرفت (کارزیو و همکاران، ۲۰۲۱).

شان و همکاران؛ (۲۰۲۲)، اثر اخلاق را بر تصمیم گیری حسابرسان در شرکت های استرالیایی طی بازه زمانی سالهای ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ مورد بررسی قرار دادند و نتایج حاکی از این است که وقتی مولفه های اخلاقی رابطه ای مستقیم با تصمیم گیری حسابرسان دارد. هرچه میزان پایبندی آنها به اخلاق حرفه ای بالاتر باشد تصمیم گیری آنها منصفانه تر و اظهار نظر حسابرسان نسبت به صورت های مالی مورد بررسی قابل اتکا تر می گردد. آرامی و کوینگ زینگ (۲۰۲۱)، نقش میانجی تعدیل

۱ cken

۲ Kim laver

۳ Karzive and.et.al

۴ Shoun & et all

۵ Arrami, N., & QingXiang

شده است که هویت اخلاقی را در تبیین تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرس بر اساس مدل شدت اخلاقی جونز مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان می‌دهد که تأثیر شدت اخلاقی ادراک شده حسابرس بر قضاوت اخلاقی او کاملاً با واسطه‌پذیری هویت اخلاقی و با مرکزیت هویت اخلاقی تعدیل می‌شود. به نظر می‌رسد که ادراک شدت اخلاقی حسابرس باعث دسترسی به هویت اخلاقی می‌شود که به نوبه خود بر قضاوت اخلاقی بر اساس اینکه هویت اخلاقی برای فرد مرکزیت دارد تأثیر مثبت می‌گذارد.

فاگ بمی (۲۰۲۰)، تأثیر عوامل محیطی، جمعیتی و شخصی بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرسان را مورد بررسی قرار داد. این تحقیق ابعاد سازمانی و شخصی را برای مطالعه اخلاق در میان واکنش‌های نامطلوب استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی به یک شکست تجاری معرفی می‌کند. با استفاده از طرح تحقیق پیمایشی، نمونه‌ای متشکل از یکصد و سی و هشت مؤسسه حسابرسی و در آزمون گزاره‌های ارائه‌شده از تحلیل پروبیت استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش صنعت مشتری و خط مشی دولت در شکل دادن به تصمیم‌گیری اخلاقی حیاتی است. نتیجه‌گیری شد که عدم قطعیت‌های محیطی و جهت‌گیری شخصی حسابرس توضیحی برای معضل و تصمیم‌گیری حسابرس ارائه می‌دهد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که اگر معضل اخلاقی به حداقل برسد، بررسی انتقادی ویژگی‌های پرسنل حسابرسی و محیط فن‌آوری گامی در جهت درست خواهد بود.

کاظمی نجف‌آبادی (۱۴۰۱) در تحقیقی به بررسی اثر تقوا بر تصمیم‌گیری اخلاقی در کسب و کار از منظر اقتصاد اسلامی پرداخته است که نتایج حاکی از آن است که تقوا موجب بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی در کسب و کار در هر چهار مرحله حساسیت، قضاوت، تمایل، و رفتار اخلاقی می‌گردد و موجبات جریان به موقع و قابل اتکای اطلاعات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی میان طرفین مبادله می‌باشد.

۲- روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف یک تحقیق اکتشافی - پیمایشی است. از نظر فرایند اجرا از نوع تحقیق ترکیبی (کمی - کیفی) است، از نظر نتیجه اجرا نیز یک تحقیق کاربردی است. همچنین، از نظر بعد زمانی مقطعی است. علاوه بر این، از منظر منطق اجرا یک تحقیق آمیخته یا ترکیبی (کیاسی - استقرایی) و مبتنی بر گردآوری داده‌های مورد نیاز کتابخانه‌ای و میدانی است.

در این پژوهش با استفاده از آمار توصیفی شامل توزیع فراوانی و نمودارهای مختلف و متغیرهای جمعیت شناختی نمونه آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بمنظور شناسایی اولیه شاخص‌ها با مطالعه ادبیات تحقیق به روش کتابخانه‌ای پرداخته شد در مرحله کیفی استفاده از روش نیمه ساختار یافته با خبرگان دانشگاهی صورت گرفت. فرایند دلفی شامل تشکیل تیم اجرا (شامل خبرگان)، تنظیم پرسشنامه برای دور اول و ارسال آن، تجزیه و تحلیل پاسخ‌های دور اول، آماده کردن پرسشنامه دور دوم با بازنگری‌های مورد نیاز و ارسال پرسشنامه دور دوم، تجزیه و تحلیل پاسخ‌های دور دوم بود. شاخص‌های تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق‌گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار با استفاده از نظر تجمیع نظرات خبرگان و روش دلفی فازی شناسایی شد، نخست از تحلیل عاملی توسط آزمون KMO و بارتلت استفاده شد و سپس توسط تحلیل عاملی اکتشافی، شاخص‌ها را دسته‌بندی کرده و ابعاد و مولفه‌ها بدست آمد. برای اولویت‌بندی ابعاد و مولفه‌ها از روش فرایند سلسله‌مراتبی (AHP) و با استفاده از نرم افزار Expert Choice ابعاد و مولفه‌ها اولویت‌بندی گردیدند. سطح‌بندی ابعاد و مولفه‌های تصمیم‌گیری اخلاقی از روش ساختاری - تفسیری (ISM) با استفاده از نرم افزار Smart pls صورت گرفت. جهت بررسی مدل نهایی از روش مدل‌یابی ساختاری با استفاده از نرم افزار Smart pls تایید مدل صورت گرفت.

۳- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری در بخش کیفی ۳۰ نفر شامل ۱۵ نفر خبرگان تئوری پرداز و ۱۵ نفر خبرگان عملی می باشد و در بخش کمی حدود ۱۵۳ نفر از شرکای شاغل در موسسات حسابرسی شهر تهران و مشهد و مدیران سازمان حسابرسی که بر اساس جدول کرجسی و مورگان نمونه ۱۰۸ نفر تعیین شدند.

۴- سوال های پژوهش

با توجه به اهداف اصلی و فرعی تحقیق، سوالات تحقیق نیز به دو دسته سوال های اصلی و سوالهای فرعی تقسیم می شوند که شامل موارد زیر است:

۴-۱- سوال اصلی تحقیق

مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار چگونه است؟

۴-۲- سوال های فرعی تحقیق

- ۱- ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار کدامند؟
- ۲- اولویت بندی ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار، چگونه است؟
- ۳- سطح بندی ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار چگونه است؟
- ۴- بررسی مدل ساختاری روابط بین ابعاد تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار چگونه است؟
- ۵- برازش مدل نهایی تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار چگونه است؟

۵- یافته های پژوهش**۵-۱- یافته های توصیفی**

در این پژوهش جامعه و نمونه آماری شامل دو بخش می شود: تیم خبرگان ۳۰ نفر شامل ۱۵ نفر خبرگان نظریه پرداز و ۱۵ نفر خبرگان عملی بودند. جهت انتخاب آن ها از روش غیرتصادفی (گلوله برفی) استفاده شد. جامعه آماری حدود ۱۵۳ نفر شامل، شرکای شاغل در موسسات حسابرسی شهر مشهد و تهران و مدیران بودند که بر اساس جدول کرجسی مورگان تعداد نمونه ۱۰۸ نفر تعیین شدند که با روش غیر تصادفی انتخاب گردیدند.

الف : خبرگان تئوری پرداز

از لحاظ جنسیت بیشترین درصد خبرگان را مردان با (۷۷ درصد) و از لحاظ درجه علمی بیشترین درصد فراوانی (۹۰٪) دارای تحصیلات دکتری، از نظر سن اکثر خبرگان بالای ۴۰ سال (۵۰٪) و از لحاظ سابقه ی شغلی (۴۷٪) خبرگان ۱۱-۱۵ سال سابقه ی شغلی را دارا بودند.

ب : خبرگان عملی

از لحاظ جنسیت بیشترین درصد خبرگان را مردان با (۶۲ درصد) و از لحاظ درجه علمی بیشترین درصد فراوانی (۵۶٪) دارای تحصیلات کارشناسی ارشد، از نظر سن اکثر خبرگان بین ۳۶-۴۰ سال (۵۲٪) و ۲۸٪ دارای سابقه ی کاری بین ۱۱ تا ۱۵ سال بودند.

۵-۲- یافته های استنباطی

برای یافتن ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی تحت شرایط محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار، ابتدا شاخص های تصمیم گیری اخلاقی با استفاده از تجمیع نظر خبرگان و روش دلفی فازی شناسایی گردید، سپس توسط تحلیل عاملی اکتشافی، شاخص ها را دسته بندی کرده و ابعاد و مولفه ها به شرح جدول (۱)، بدست آمد.

جدول(۱): دسته بندی مولفه های تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار

سوال	ابعاد	مولفه ها	شاخص های تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار
Q1	ساختار مالکیت	ساختار مالکیت	مالکیت نهادی
Q2			مالکیت خانوادگی
Q3			مالکیت دولتی
Q4			ساختار مالکیت شرکت
Q5			مالکیت مدیریتی
Q6			میزان درصد مالکیت بخش های دولتی و شبه دولتی
Q7	سازمانی	عوامل درون شرکت	چرخه ی عمر شرکت
Q8			ساختار سازمانی شرکت یا تمرکز شرکت
Q9			پیچیدگی عملیات شرکت
Q10			اندازه شرکت
Q11			تعداد کارکنان
Q12			پایان سال مالی
Q13			توافق بین پایان سال مالی و اندازه شرکت
Q14			اصلی و فرعی بودن شرکت
Q15	ویژگی های مدیران و صاحبکاران	ویژگی های مدیران و صاحبکاران	عدم آگاهی استفاده کنندگان از اطلاعات مالی
Q16			شهرت و اعتبار صاحبکار
Q17			دعاوی حقوقی صاحبکار
Q18			مذاکرات بین صاحبکار و حسابرس
Q19			بیش اطمینانی مدیریت
Q20	انسانی	ویژگی های حسابرسی	کار حسابرسی
Q21			اثر بخشی فرایند حسابرسی
Q22			اجرای حرفه ای
Q23			توانایی حسابرسی
Q24			معتبر و بموقع بودن گزارش حسابرسی
Q25	عوامل مالی و	عوامل مالی و	لگاریتم طبیعی ارزش دفتری مجموع دارایی ها
Q26			نسبت کل دارایی ها به بدهی ها

ریسک حسابرسی	حسابداری	مالی	Q27
درصد مالکیت سهامداران عمده			Q28
میزان افشای معاملات با اشخاص وابسته و پرداخت به موقع سود سهام			Q29
چرخش اجباری حسابرسان	بازار رقابتی حسابرسی		Q30
کیفیت حسابرسی			Q31
بودجه زمانی			Q32
تخفیفات			Q33
نوع حسابرسی			Q34
رقابت در حسابرسی			Q35
نرخ شکنی		Q36	
حسابخواهی	عوامل برون شرکتی	محیطی	Q37
عدم وجود ارتباط موثر و فعال حرفه ای با جوامع بین الملل			Q38
زیان مورد انتظار			Q39
شاخص های حاکمیت شرکتی			Q40
نسبت اعضای موظف هیات مدیره به کل مدیران			Q41
طول دوره تصدی حسابرس	عوامل موسسه ی حسابرسی		Q42
توانایی کارکنان و کادر حسابرسی			Q43
اندازه موسسه ی حسابرسی			Q44
شهرت موسسه ی حسابرسی			Q45
اظهار نظر حسابرسی		Q46	
عامل تخصص در صنعت حسابرسی		Q47	
فرهنگ موسسه حسابرسی و مهارت ها	Q48		

منبع : یافته های پژوهشگر

در جدول بالا ابعاد تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار، دسته بندی و مدل نهایی دارای ۴ بعد و ۸ مولفه و ۴۸ شاخص است که در جدول فوق ذکر شده است.

۲- اولویت بندی ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار، چگونه است؟

برای پاسخ به این سوال از روش سلسله مراتبی (AHP) استفاده شده که نتایج آن به صورت زیر است: در این مرحله با استفاده از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی فازی، به اولویت بندی ابعاد و مولفه های تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار پرداخته می شود.

جدول (۲): ماتریس مقایسات زوجی ابعاد تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار

ابعاد	عوامل محیطی	سازمانی	انسانی	مالی
عوامل محیطی	۱	۰,۲۵	۰,۳۳	۰,۵
سازمانی	۴	۱	۲	۳
انسانی	۳	۰,۵	۱	۲
مالی	۲	۰,۳۳	۰,۵	۱

منبع : یافته های پژوهشگر

با توجه به نتایج حاصل از نرم افزار Expert choice همانگونه که در جدول (۲) مشخص است، در ابعاد تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش به ترتیب بعد سازمانی با امتیاز ۰,۴۶۷، بعد انسانی با امتیاز ۰,۲۷۷، بعد مالی با امتیاز ۰,۱۶۰ و بعد عوامل محیطی با امتیاز ۰,۰۹۵ دارای اولویت می باشند.

جدول (۳): اولویتبندی ابعاد تصمیم‌گیری اخلاقی مبتنی بر محدودیت در حق‌گزینش و

احساس پشیمانی مورد انتظار

رتبه	امتیاز	ابعاد
۱	۰,۴۶۷	سازمانی
۲	۰,۲۷۷	انسانی
۳	۰,۱۶۰	مالی
۴	۰,۰۹۵	محیطی

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۳ - سطح بندی ابعاد و مولفه‌های تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش با استفاده از روش ساختاری - تفسیری چگونه است؟

براساس نتایج گام قبلی، گام بعدی شناسایی الگوی روابط علی میان آنها است. جهت انعکاس روابط درونی میان معیارهای اصلی از دیدگاه خبرگان استفاده شده است در این تکنیک متخصصان قادرند با تسلط بیشتری به بیان نظرات خود در رابطه با اثرات (جهت و شدت اثرات) میان عوامل بپردازند. ماتریس، هم رابطه علی و معلولی بین عوامل را نشان داده است و هم اثرپذیری و اثرگذاری متغیرها را نمایش داده است. در این مرحله متغیرهای مساله به صورت دو به دو و زوجی با هم مقایسه شده‌اند و پاسخ دهندگان با استفاده از نمادهای V, A, O, X به تعیین روابط بین متغیرها پرداخته‌اند. بعد از نظر خواهی از خبرگان و کارشناسان ماتریس خودتعاملی ساختاری نهایی طبق جدول (۵) بدست آمده است.

جدول (۴): علائم مورد استفاده در طراحی مدل ساختاری - تفسیری

O	X	A	V
عدم وجود رابطه	رابطه دوسویه	متغیر X بر A تاثیر دارد	متغیر V بر X تاثیر دارد

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول (۵): ماتریس خودتعاملی ساختاری عوامل اصلی موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی

حسابداران رسمی

ردیف	عوامل	۱	۲	۳	۴

V	V	V	۱	سازمانی	۱
A	X	۱		انسانی	۲
A	۱			مالی	۳
۱				محیطی	۴

منبع : یافته های پژوهشگر

تشکیل ماتریس دسترسی اولیه عوامل موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی

مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

در این مرحله، ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دودویی تبدیل می شود. از این طریق، ماتریس دسترسی اولیه بدست می آید. از طریق تبدیل نمادهای V, A, O, X به صفر و یک برای هر متغیر ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دودویی تبدیل شده که به اصطلاح ماتریس دسترسی اولیه خوانده می شود. ماتریس دسترسی اولیه طبق توضیحات فوق برای ماتریس خود تعاملی ساختاری مرحله قبل به صورت جدول (۶) می باشد.

جدول (۶): ماتریس دسترسی اولیه عوامل اصلی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران

رسمی

ردیف	عوامل	۱	۲	۳	۴
۱	سازمانی	۱	۱	۱	۱
۲	انسانی	۰	۱	۱	۰
۳	مالی	۰	۱	۱	۰
۴	محیطی	۰	۱	۱	۱

منبع : یافته های پژوهشگر

تشکیل ماتریس دسترسی نهایی عوامل موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی

مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

پس از تشکیل ماتریس دسترسی اولیه با دخیل نمودن انتقال پذیری در روابط متغیرها، ماتریس دسترسی نهایی تشکیل می شود. برای اطمینان باید روابط ثانویه کنترل شود. انتقال پذیری به معنای آن است که اگر متغیر A بر B تاثیر داشته باشد و B بر C تاثیر داشته باشد در این صورت باید A نیز بر C تاثیر داشته باشد. یعنی اگر براساس روابط ثانویه باید اثرات مستقیم لحاظ شده باشد اما در عمل این اتفاق نیفتاده باشد باید جدول تصحیح شود و رابطه ثانویه را نیز نشان داد. در

این ماتریس، قدرت نفوذ و میزان وابستگی هر متغیر نیز نشان داده می شود. قدرت نفوذ یک متغیر از جمع تعداد متغیرهای متأثر از آن و خود متغیر بدست می آید. میزان وابستگی یک متغیر نیز از جمع متغیرهایی که از آنها تأثیر می پذیرد و خود متغیر بدست می آید. ماتریس دسترسی نهایی به صورت جدول (۷) بدست می آید.

جدول (۷): ماتریس دسترسی نهایی عوامل اصلی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

ردیف	عوامل	۱	۲	۳	۴	میزان نفوذ
۱	سازمانی	۱	۱	۱	۱	۴
۲	انسانی	۰	۱	۱	۰	۲
۳	مالی	۰	۱	۱	۰	۲
۴	محیطی	۰	۱	۱	۱	۳
	میزان وابستگی	۱	۴	۴	۲	

منبع: یافته های پژوهشگر

تعیین روابط و سطح بندی عوامل موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

برای تعیین روابط و سطح بندی معیارها باید مجموعه خروجی ها و مجموعه ورودی ها برای هر معیار از ماتریس دریافتی استخراج شود. مجموعه خروجی ها شامل خود معیار و معیارهایی است که از آن تأثیر می پذیرد. مجموعه ورودی ها شامل خود معیار و معیارهایی است که بر آن تأثیر می گذارند. پس از تعیین مجموعه های ورودی و خروجی، اشتراک این مجموعه ها برای هر یک از شاخص ها تعیین می شود. از این طریق، مجموعه مشترک برای هر شاخص به دست می آید. شاخصهایی که مجموعه خروجی و مشترک آن ها کاملاً مشابه باشند، در بالاترین سطح از سلسله مراتب مدل ساختاری تفسیری قرار می گیرند. به منظور یافتن اجزای تشکیل دهنده سطح بعدی سیستم، اجزای بالاترین سطح آن در محاسبات ریاضی جدول مربوط حذف می شود و عملیات مربوط به تعیین اجزای سطح بعدی مانند روش تعیین اجزای بالاترین سطح انجام می شود. این عملیات تا آنجا تکرار می شود که اجزای تشکیل دهنده کلیه سطوح سیستم مشخص شوند. همان طور که در جدول (۸) مشخص شده است، ابعاد ویژگی های موسسه حسابرسی و قوانین و آئین نامه ها در سطح اول قرار می گیرد. هنگامی که در اولین تکرار عناصر بالاترین سطح

مشخص شد، باید این ابعاد را از سایر ابعاد جدا و حذف شود، این عمل تا زمانی که سطح تمامی ابعاد مشخص شوند تکرار می شود.

جدول (۸): تعیین سطح نخست در سلسله مراتب مدلسازی ساختاری تفسیری عوامل اصلی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

سطح	اشتراک	ستون ها مجموعه ورودی (اثرپذیری)	سطرها مجموعه خروجی (اثرگذاری)	عامل
	۱	۱	۱،۲،۳،۴	۱) (سازمانی)
۱	۲	۱،۲	۲	۲) (انسانی)
۱	۳	۱،۳،۴	۳	۳) (مالی)
	۴	۱،۴	۳،۴،	۴) (عوامل محیطی)

منبع: یافته های پژوهشگر

جدول (۹): تعیین سطح دوم در سلسله مراتب مدل سازی ساختاری تفسیری عوامل اصلی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

سطح	اشتراک	مجموعه ورودی (اثرپذیری)	مجموعه خروجی (اثرگذاری)	عامل
	۱	۱	۱،۴	۱) (سازمانی)
۲	۴	۱،۴	۴	۴) (عوامل محیطی)

منبع: یافته های پژوهشگر

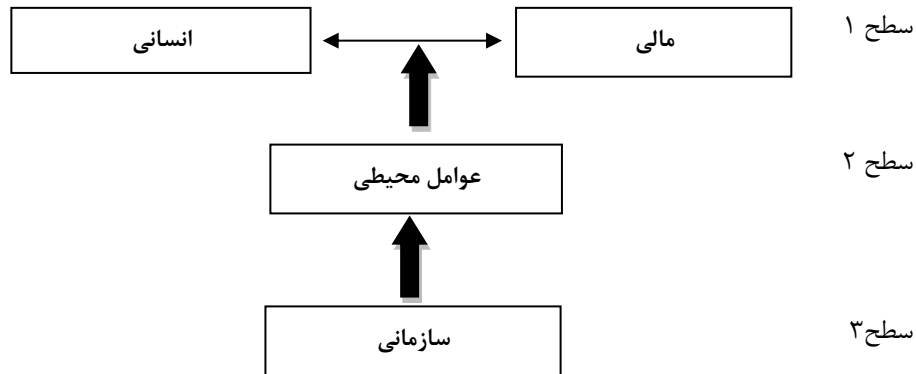
جدول (۱۰): تعیین سطح سوم در سلسله مراتب مدل سازی ساختاری تفسیری عوامل اصلی موثر تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

سطح	اشتراک	مجموعه ورودی (اثرپذیری)	مجموعه خروجی (اثرگذاری)	عامل

۳	۱	۱	۱	۱)سازمانی (

منبع : یافته های پژوهشگر

ترسیم مدل ساختاری تفسیری عوامل موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش
ایی بدست آمده در این تحقیق از سه سطح تشکیل شده است. عواملی که در سطوح بالاتر هستند از تاثیرگذاری کمتری برخوردارند و بیشتر تحت تاثیر سایر عوامل می باشند. عوامل سطوح پایین تر از تاثیرگذاری بیشتری برخوردارند.

نمودار (۱): مدل ساختاری تفسیری عوامل اصلی موثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران

رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

منبع : یافته های پژوهشگر

تعیین روابط و سطح بندی مولفه های مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی

مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

جدول (۱۱): تعیین سطح اول مدل سازی ساختاری تفسیری مولفه های تصمیم گیری اخلاقی

حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

ردیف	مولفه	سطرها مجموعه خروجی(اثر	ستون ها مجموعه	اشتراک	سطح

		ورودی (اثرپذیری)	گذاری		
	1,2,3,4	1,2,3,4	1,2,3,4,5,6,7,8	ساختار مالکیت	۱
	1,2,3,4	1,2,3,4		عوامل درون شرکت	۲
1	5,6,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8	ویژگی مدیران و صاحبکار	۳
1	5,6,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	4,5,6,7,8	ویژگی های حسابرسی	۴
1	5,6,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8	عوامل مالی و حسابداری	۵
1	5,6,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8	بازار رقابتی	۶
	1,2,3,7,8	1,2,3,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	عوامل برون شرکتی	۷
	1,2,3,7,8	1,2,3,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	عوامل موسسه حسابرسی	۸

منبع : یافته های پژوهشگر

جدول (۱۲): تعیین سطح دوم مدلسازی ساختاری تفسیری مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

ردیف	مولفه	سطرها مجموعه خروجی(اثر گذاری)	ستون ها مجموعه ورودی(اثرپذیری)	اشتراک	سطح
۱	ساختار مالکیت	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8,1,2	5,6,7,8	
۲	عوامل درون شرکت	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8	5,6,7,8	
۷	عوامل برون شرکتی	1,2,4,7,8	3,5,6,7,8	7,8	2
۸	عوامل موسسه حسابرسی	3,4,7,8	1,2,4,5,7,8	7,8	2

منبع : یافته های پژوهشگر

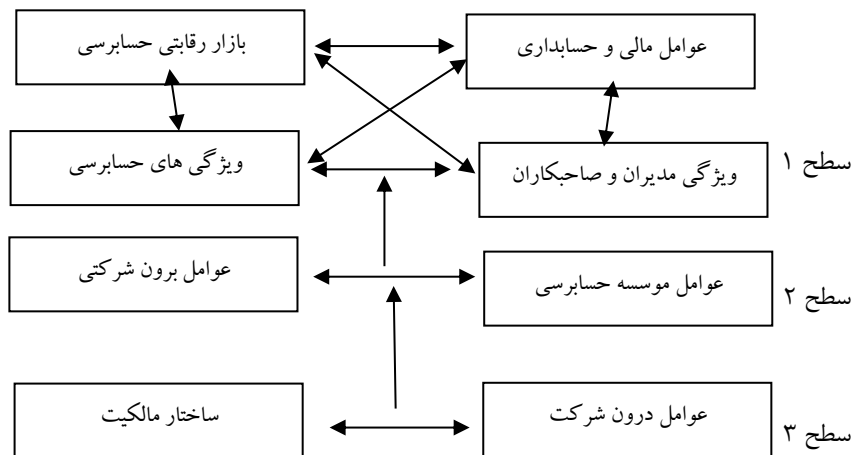
جدول (۱۳): تعیین سطح سوم مدلسازی ساختاری تفسیری مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

ردیف	مولفه	سطرها مجموعه خروجی(اثر گذاری)	ستون ها مجموعه ورودی(اثرپذیری)	اشتراک	سطح
۱	ساختار مالکیت	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8,1,2	5,6,7,8	۳
۲	عوامل درون شرکت	1,2,3,4,5,6,7,8	5,6,7,8	5,6,7,8	۳

منبع: یافته های پژوهشگر

ترسیم مدل ساختاری تفسیری مولفه های تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

مدل نهایی بدست آمده در این تحقیق از سه سطح تشکیل شده است. عواملی که در سطوح بالاتر هستند از تاثیرگذاری کمتری برخوردارند و بیشتر تحت تاثیر سایر عوامل می باشند. عوامل سطوح پایین تر از تاثیرگذاری بیشتری برخوردارند.

نمودار (۲): مدل ساختاری مولفه های مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

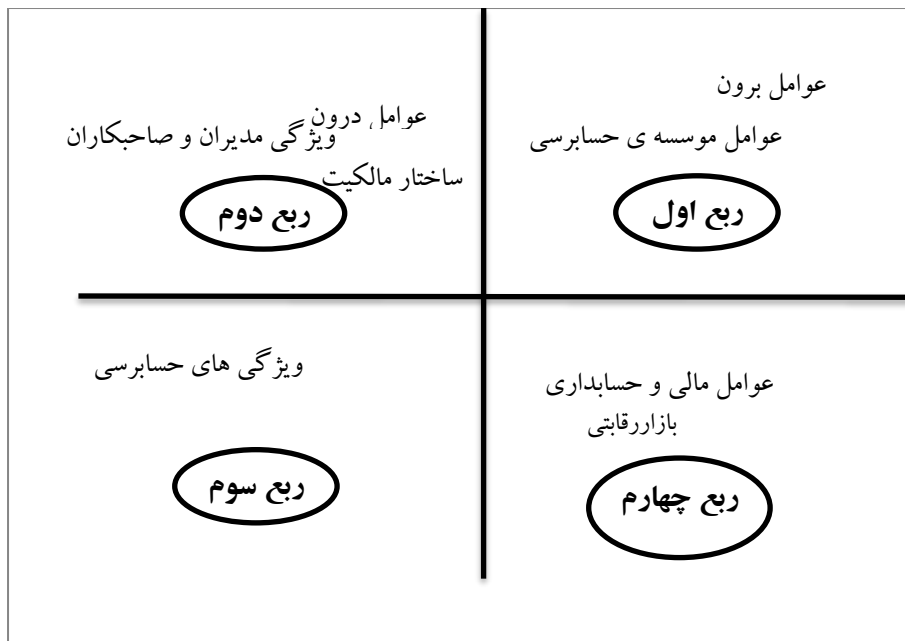
منبع: یافته های پژوهشگر

تجزیه و تحلیل نفوذ- وابستگی مولفه های مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

جدول (۱۴): جدول میزان نفوذ- وابستگی مولفه های مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

ردیف	عوامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	میزان نفوذ
۱	ساختار مالکیت	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۶
۲	عوامل درون شرکت	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۶
۳	ویژگی مدیران و صاحبکار	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۶
۴	ویژگی های حسابرسی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۶
۵	عوامل مالی و حسابداری	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۵
۶	بازار رقابتی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۵
۷	عوامل برون شرکتی	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۲
۸	عوامل موسسه حسابرسی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۲
	میزان وابستگی	۶	۶	۶	۶	۵	۵	۲	۲	

منبع : یافته های پژوهشگر

نمودار (۳): تحلیل نفوذ- وابستگی عوامل اصلی موثر بر محدودیت در حق گزینش مولفه های مدل تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

منبع : یافته های پژوهشگر

در تجزیه تحلیل نفوذ- وابستگی متغیرها بر حسب قدرت نفوذ و وابستگی به چهار دسته تقسیم شدند.

در ربع اول، متغیرهای متصل (پیوندی) هستند که دارای قدرت نفوذ زیاد و وابستگی زیاد می- باشند. این متغیرها غیر ایستا هستند، زیرا هر نوع تغییر در آنها، کل سیستم را تحت تأثیر قرار می دهد و در نهایت، بازخورد سیستم نیز می تواند این متغیرها را دوباره تغییر دهد. در تحقیق حاضر ابعاد عوامل برون شرکت و عوامل موسسه ی حسابرسی، در ربع اول قرار می گیرد لذا جزء متغیرهای متصل (پیوندی) بشمار می رود.

در ربع دوم، متغیرهای مستقل هستند که دارای قدرت نفوذ قوی ولی وابستگی ضعیف می- باشند. این دسته مانند سنگ بنای ساختاری سیستم عمل می کنند و برای شروع یک تغییر و تحول اساسی در عملکرد سیستم، باید در وهله اول روی آنها تأکید کرد. در تحقیق حاضر ابعاد

عوامل درون شرکت، ویژگی مدیران و صاحبکاران، ساختار مالکیت و ویژگی های حسابرسی در ربع دوم قرار می گیرند لذا جزء متغیرهای مستقل بشمار می روند.

در ربع سوم، متغیرهای خودمختار هستند که دارای قدرت نفوذ و وابستگی ضعیف می باشند. این متغیرها نسبتاً غیر متصل به سیستم هستند و دارای ارتباطات کم و ضعیف با سیستم می باشند. متغیری در ربع سوم قرار نگرفته است لذا متغیر خودمختار وجود ندارد.

در ربع چهارم، متغیرهای وابسته سیستم قرار دارند که دارای قدرت نفوذ کم، ولی دارای وابستگی شدید می باشند. این مؤلفه‌ها که بالاترین قدرت وابستگی و کمترین قدرت نفوذ را در سیستم برخوردارند. در تحقیق حاضر ابعاد عوامل مالی و حسابداری و بازار رقابتی در ربع چهارم قرار می گیرند لذا جزء متغیرهای وابسته بشمار می روند.

۴- سوال چهارم - الگوی ساختاری روابط بین ابعاد و مولفه های مدی تصمیم گیری

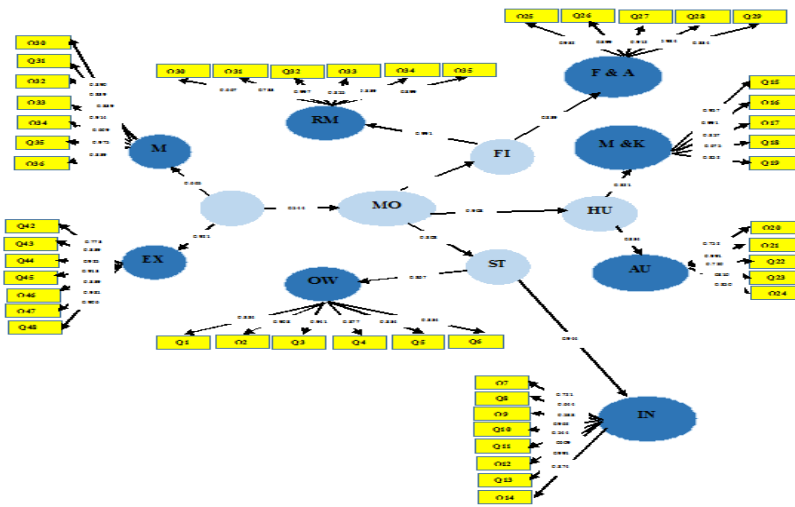
اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار چگونه است؟

برای پاسخ به این سوال از روش معادلات ساختاری استفاده شده که نتایج آن به صورت زیر است:

دسته ی اول : تحت عنوان معادلات اندازه گیری هستند که روابط بین متغیرهای پنهان (دایره ها) و متغیرهای آشکار (مستعطیل ها) را نشان می دهند. ضرایب موجود در این معادلات را اصطلاحاً بار عاملی می گویند.

به طور کلی این مدل را اندازه گیری می گویند که مشخص می کند که آیا هر یک از متغیرهای پنهان توسط شاخص های مناسبی اندازه گیری شدند. کدام شاخص در اندازه گیری متغیر پنهان مربوطه اش سهم بیشتری و کدام شاخص سهم کمتری دارد.

دسته ی دوم : معادلات ساختاری هستند که روابط علی بین متغیرهای پنهان است و برای آزمون فرضیات استفاده می شوند، به ضرایب موجود در این معادلات اصطلاحاً ضریب مسیر گفته می شوند. اعداد داخل بیضی نیز شاخص ضریب تعیین می باشند.

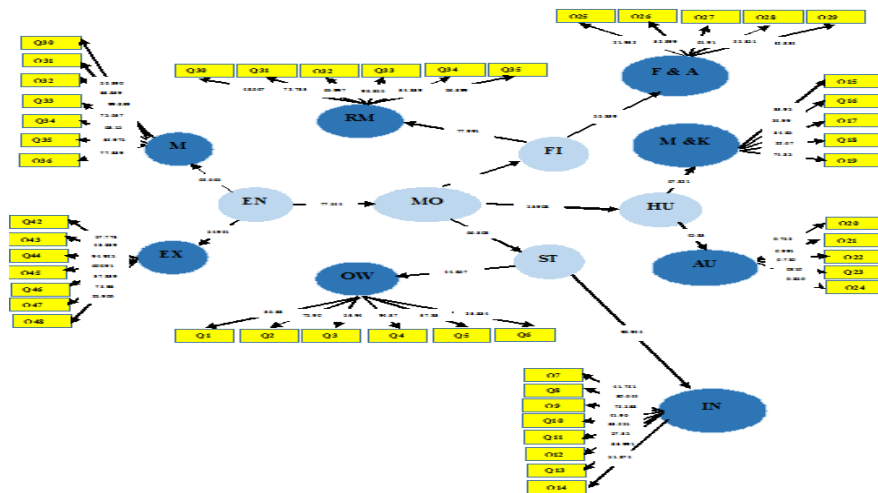
نمودار(۴): مدل ساختاری تحقیق در حالت ضرایب مسیر

منبع : یافته های پژوهشگر

در نمودار(۴) بیانگر ضرایب مسیر در حالت استاندارد است که در بازه (۱-۰) قرار دارند و نشان دهنده میزان رابطه بین متغیرها می باشند. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب مسیر، ۰.۴ می باشد. در نمودار فوق قدرمطلق ضرایب مسیر از ۰.۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

اعداد مشاهده شده بر روی پیکان های شکل فوق ، ضرایب مسیر هستند و شدت رابطه بین متغیرها و جهت آنرا مشخص می کنند. هرچه ضریب مسیر بزرگتر باشد، رابطه متغیر مستقل بر متغیر وابسته قوی تر خواهد بود. به همین سبب می توان اظهار داشت که اگر ضریب مسیر ، عددی مثبت باشد، رابطه بین متغیر مستقل و وابسته وابسته مستقیم است و با افزایش مقدار متغیر مستقل، مقدار متغیر وابسته نیز افزایش پیدا خواهد کرد و اگر ضریب مسیر، عددی منفی باشد، رابطه متغیر مستقل و متغیر وابسته معکوس است و با افزایش مقدار متغیر مستقل، مقدار متغیر وابسته کاهش پیدا خواهد کرد.

همانطور که اشاره شد، آزمون ضرایب استاندارد صرفا به شدت و جهت رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته می پردازد و توانایی تصمیم گیری در مورد معنادار بودن رابطه را ندارد. این مهم در آزمون ضرایب معناداری در بخش بعدی انجام شده است.

نمودار (۵): مدل ساختاری تحقیق در حالت ضرایب معناداری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار (۵)، نشان دهنده ضرایب معناداری است که باید بزرگتر از ۱,۹۶ باشند تا روابط بین متغیرها در سطح خطای ۰,۰۵ معنادار گردند. شکل فوق آزمون مدل تحقیق (حالت ضرایب معناداری) را نشان می‌دهد. با استفاده از این آزمون می‌توان به معنادار بودن ارتباط بین متغیرهای تحقیق پی برد. در این حالت روابطی معنادار خواهند بود که عدد بر روی پیکان روابط، خارج از بازه (۱,۹۶ و -۱,۹۶) باشند. به این معنی که اگر در این آزمون عددی بین ۱,۹۶ تا -۱,۹۶ باشد، رابطه آنها بی معنا خواهد بود و به تبع آن ضریب مسیر آ « رابطه نیز بی معنا خواهد بود. همانطور که در نمودار شماره (۴) مشاهده می‌شود، مقادیر ضرایب معناداری (T-value) بزرگتر از ۱,۹۶ می‌باشند و بیانگر این است تمامی ضرایب مسیر در شکل (۵) در سطح خطای ۰,۰۵ معنی دار می‌باشند.

۵- برآزش مدل نهایی تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش چگونه است؟
جهت ارزیابی مدل تحقیق در روش PLS به صورت زیر عمل می‌شود.
پایایی: به منظور تعیین پایایی متغیرهای تحقیق، به بررسی ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌پردازیم.

جدول (۱۵): نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای تحقیق

ضریب پایایی ترکیب (CR>0.7)	ضریب الفای کرونباخ (alpha>0.7)	متغیر
۰,۹۳۵	۰,۸۸۴	ساختار مالکیت
۰,۸۸۳	۰,۸۲۱	عوامل درون شرکت
۰,۸۳۰	۰,۷۸۲	ویژگی های مدیران و صاحبکاران
۰,۹۲۱	۰,۷۹۹	ویژگی های حسابرسی
۰,۹۰۹	۰,۸۶۶	عوامل مالی و حسابداری
۰,۸۱۱	۰,۷۳۹	بازار رقابتی حسابرسی
۰,۹۱۵	۰,۸۷۴	عوامل برون شرکتی
۰,۸۴۷	۰,۷۷۴	عوامل موسسه حسابرسی
۰,۹۷۳	۰,۹۷۱	تصمیم گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق گزینش

منبع: یافته های پژوهشگر

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای الفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰,۷ است و مطابق با یافته های جدول فوق این معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده اند، می توان مناسب بودن وضعیت پایایی متغیرهای پژوهش را تایید نمود.

ارزیابی روایی: روایی همگرا: روایی همگرا است که به بررسی میزان همبستگی هر سازه (متغیر) با سوالات (شاخص ها) خود می پردازد. برای روایی همگرا باید میانگین واریانس استخراج شده (AVE) محاسبه می شود. جدول ذیل مقادیر میانگین واریانس استخراج شده را تصویر کشیده است.

جدول (۱۶): میانگین واریانس استخراج شده متغیرهای پژوهش

میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	متغیر
۰,۵۸۹	ساختار مالکیت
۰,۶۵۵	عوامل درون شرکت
۰,۶۰۵	ویژگی های مدیران و صاحبکاران
۰,۸۳۲	ویژگی های حسابرسی

۰,۷۱۴	عوامل مالی و حسابداری
۰,۶۸۳	بازار رقابتی حسابداری
۰,۷۳۱	عوامل برون شرکتی
۰,۵۲۷	عوامل موسسه حسابداری
۰,۵۳۸	تصمیم‌گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش

منبع: یافته‌های پژوهشگر

به منظور تایید اعتبار همگرا یک شرط لازم است. می‌بایست مقدار میانگین واریانس استخراج شده برای هر متغیر اصلی بیشتر از مقدار ۰,۵ باشد. همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، شرط مذکور برقرار است و لذا می‌توان اعتبار همگرایی را مورد تایید قرار داد.

روایی واگرا:

بر اساس نتایج بدست آمده از همبستگی‌ها و جذر AVE که در جدول زیر که بر روی قطر این جدول قرار داده شده می‌توان روایی واگرایی سازه‌های انعکاسی مدل را از نظر معیار فورنل لارکر نتیجه گرفت.

جدول (۱۶): مقایسه جذر میانگین واریانس خروجی و همبستگی متغیرها

متغیر	ساختار مالکیت	عوامل درون شرکت	ویژگی‌های مدیران و صاحبکاران	ویژگی‌های حسابداری	عوامل مالی و حسابداری	بازار رقابتی حسابداری	عوامل برون شرکتی	عوامل موسسه حسابداری
ساختار مالکیت	۰,۸۶۳							
عوامل درون شرکت	۰,۶۲۰	۰,۷۷۰						
ویژگی‌های مدیران و صاحبکاران	۰,۵۵۲	۰,۷۱۶	۰,۷۵۷					

				۰,۸۹۵	۰,۵۵۷	۰,۶۴۱	۰,۵۰۰	ویژگی های حسابرسی
			۰,۹۲۱	۰,۷۳۱	۰,۵۵۰	۰,۶۲۸	۰,۵۴۳	عوامل مالی و حسابداری
		۰,۷۴۲	۰,۷۴۴	۰,۷۵۰	۰,۷۰۳	۰,۷۶۶	۰,۶۸۰	بازار رقابتی حسابرسی
	۰,۷۵۲	۰,۶۹۵	۰,۷۰۶	۰,۶۸۴	۰,۷۳۳	۰,۷۱۰	۰,۸۳۹	عوامل برون شرکتی
۰,۷۶۵	۰,۶۷۰	۰,۶۸۸	۰,۵۸۴	۰,۵۴۱	۰,۶۰۵	۰,۶۵۷	۰,۶۸۸	عوامل موسسه حسابرسی

منبع: یافته های پژوهشگر

مقادیر گزارش شده در قطر اصلی جدول فوق، جذر میانگین واریانس استخراج شده هستند و مقادیر دیگر ضریب همبستگی بین متغیرهای اصلی پژوهش می باشند. نتایج نشان می دهد که جذر میانگین واریانس خروجی بیشتر از همبستگی بین متغیرهای اصلی پژوهش با یکدیگر است. بنابراین ابزار اندازه گیری از روایی واگرا مناسب برخوردار است. به این ترتیب می توان گفت که مدل اندازه گیری تحقیق دارای روایی مناسب می باشد.

برازش مدل

مدل کلی شامل هر بخش مدل اندازه گیری و ساختاری می شود و با تائید برازش آن، بررسی برازش کلی مدل کامل می شود. معیار کلی که در روش pls برای بررسی برازش کلی مدل ارایه می گردد توسط تننهاوس و دیگران (۲۰۰۵) ارایه شده است و تنها معیار موجود در حال حاضر می باشد، به صورت زیر محاسبه می گردد:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

(Communalities) از میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان پژوهش به دست می آید و همچنین R^2 نیز عبارت از میانگین ضرایب تعیین متغیرهای مکنون تحقیق است. بنابراین میزان این آماره برای مدل تحقیق عبارت است از:

جدول (۱۷): مقادیر اشتراکی متغیرهای پنهان پژوهش

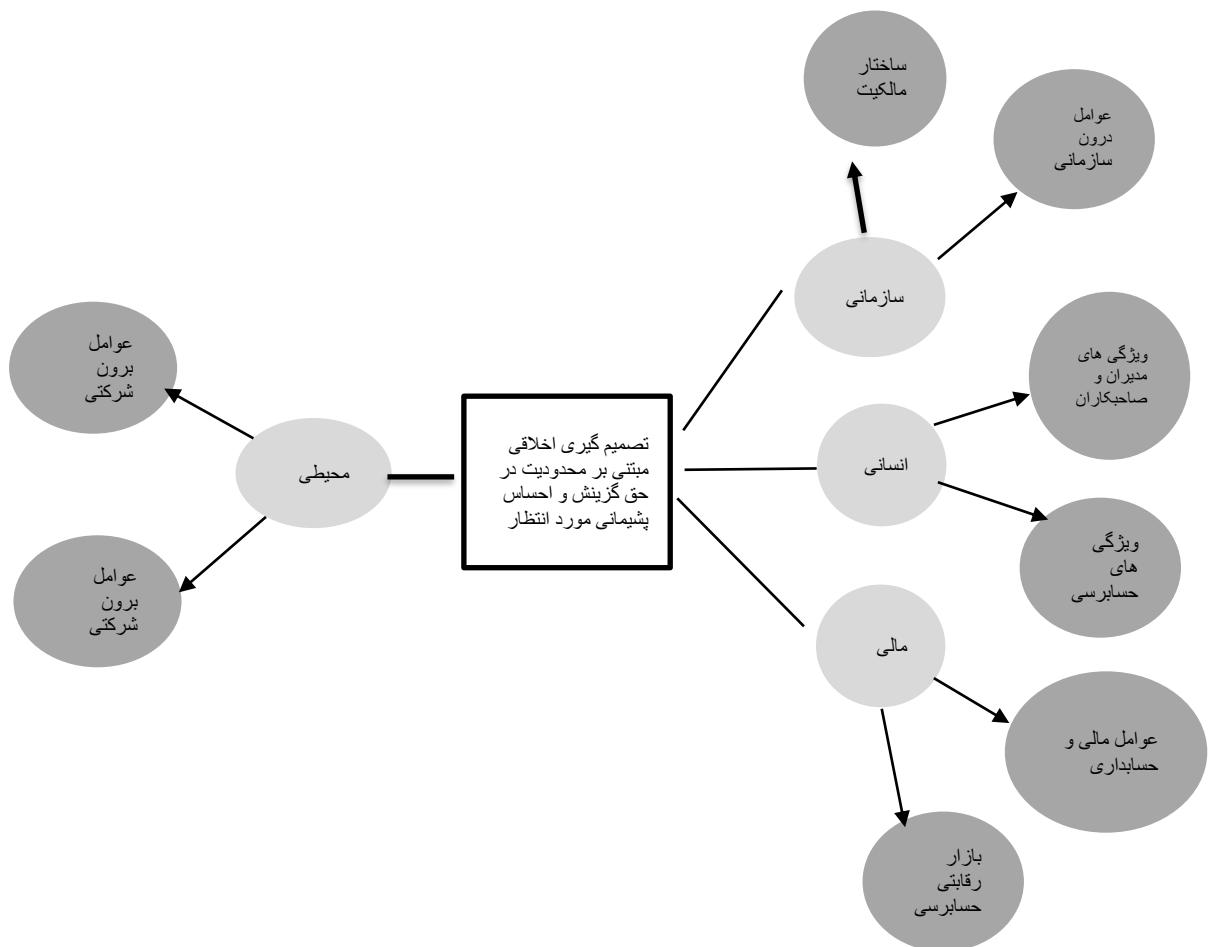
متغیر	مقادیر اشتراکی	ضرایب تعیین
ساختار مالکیت	۰,۵۸۹	۰,۸۹۴
عوامل درون شرکت	۰,۶۵۵	۰,۷۲۵
ویژگی‌های مدیران و صاحبکاران	۰,۶۰۵	۰,۶۱۷
ویژگی‌های حسابرسی	۰,۸۳۲	۰,۸۹۳
عوامل مالی و حسابداری	۰,۷۱۴	۰,۶۹۸
بازار رقابتی حسابرسی	۰,۶۸۳	۰,۸۳۰
عوامل برون شرکتی	۰,۷۳۱	۰,۸۳۸
عوامل موسسه حسابرسی	۰,۵۲۷	۰,۸۰۷
تصمیم‌گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش	۰,۵۳۸	-

منبع: یافته‌های پژوهشگر

$$GOF = \sqrt{0.655 * 0.806}$$

$$GOF = 0.727$$

نحوه تفسیر GOF: با توجه به سه مقدار ۰,۱۰,۰,۲۵ و ۰,۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است (وتزلس و همکاران، ۲۰۰۹) و حصول مقدار ۰,۷۲۷ حاکی از برازش قوی مدل است. در نهایت با توجه به نتایج بدست آمده مدل نهایی تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش به تایید رسید و در شکل (۶) نشان داده شد.

نمودار (۶): مدل نهایی تحقیق

منبع: یافته‌های پژوهشگر

۶- نتیجه‌گیری

گزارش حسابرسان مستقل بخش مهمی از گزارشگری مالی و تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاران، ذینفعان می‌باشد؛ و این گزارش نشان‌دهنده میزان تعهد مدیریت شرکت صاحبکار نسبت به سرمایه‌گذاران می‌باشد. حسابرسان به منظور اتخاذ تصمیمات منصفانه ملزم به پایبندی اخلاقی می‌باشد در این راستا پژوهشگرانی همچون لارکین (۲۰۰۰)، هاربیست و همکاران (۲۰۱۸)، جانا

کرافت (۲۰۱۳)، لی (۲۰۱۱)، دوان و همکاران (۲۰۲۲) تصمیم‌گیری اخلاقی را به عنوان عاملی موثر در تصمیم‌گیری حساب‌برسان معرفی کردند.

پژوهشگر به منظور شناسایی عوامل موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حساب‌برسان مبتنی بر محدودیت در حق‌گزینش و احساس پشیمانی مورد انتظار بر مبنای ادبیات پژوهش و مدل رفتاری عمومی تصمیم‌گیری اخلاقی ویتمر (۲۰۰۵)، عواملی را شناسایی کرده است. این مدل ترکیبی از چند مدل دیگر از جمله مدل تصمیم‌گیری اخلاقی رست شکل گرفته، ضمن آنکه در این مدل از هر دو گروه‌های نظریه‌شناختی و رفتاری استفاده می‌شود و بطور مشخص برای اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران طراحی شده است.

مصاحبه‌های انجام شده با صاحب‌نظران، مدیران و نیز بررسی مطالعات پیشین، عوامل متعددی را برای هر متغیر نمایان ساخت که این عوامل راه را برای دستیابی به راهکارهای مناسب هموار می‌کند. این عوامل که به صورت کد تعریف شدند شامل ۵۰ کد شناسایی شده‌اند که بر اساس کد گذاری محوری در ۸ دسته قرار گرفتند. این عوامل عبارتند از: ساختار مالکیت، عوامل درون شرکتی، عوامل برون شرکتی، عوامل موسسه حسابرسی، ویژگی‌های مدیران و صاحبکاران، عوامل مالی و حسابداری، ویژگی‌های حسابرسی و بازار رقابتی حسابرسی. این یافته‌ها با تحقیقات انجام گرفته در زمینه تصمیم‌گیری اخلاقی مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار و محدودیت در حق‌گزینش ساوانبرگ (۲۰۲۲)، شافر (۲۰۲۰)، والکر و همکاران (۲۰۱۲)، هانیس و همکاران (۲۰۰۷)، فریرا و همکاران (۲۰۱۸)، مهرانی و همکاران (۱۳۹۰)، مرادی و همکاران (۱۳۹۵)، محمدی (۱۳۹۶)، همسو است.

محدودیت‌هایی همچون تغییر در کارکنان تیم حسابرسی منابع مالی، تاریخ گزارشگری و تغییرات در برنامه‌ها و عملیات و کنترل‌ها به عنوان محدودیت‌های موثر بر حق‌گزینش در تصمیم‌گیری اخلاقی حساب‌برسان مورد تایید و پیشنهاد قرار گرفتند. نتایج این بخش با تحقیقات صورت گرفته توسط فرل و همکاران (۲۰۲۲)، تره و وینو (۲۰۲۳) مهرانی و همکاران (۱۳۹۹) همسو است.

با توجه به تاثیر پیش‌بینی شده محدودیت حق‌گزینش بر احساس رضایتمندی، می‌توان این موضوع را به احساس پشیمانی نیز بسط داد. در پژوهش حاضر توسعه مدل مبتنی بر احساس پشیمانی مورد انتظار این مهم را برآورده ساخته است. حسابداران رسمی پس از اخذ تصمیم در فرایند حسابرسی ممکن است دچار این اثر گشته و دست کم در برخی شرایط، پشیمانی مورد انتظار مرتبط با اقدامات نامناسب، می‌تواند به تصمیم‌گیری برای گزینش گزینه اخلاقی کمک کند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته نتایج تحقیق حاکی از اثر گذاری احساس پشیمانی مورد انتظار به عنوان یک مولفه بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران رسمی شناسایی تایید گردید.

بنابراین، می توان بیان کرد حسابداران رسمی با در نظر گرفتن سطحی معقول از احساس پشیمانی می توانند رضایتمندی مناسب را کسب کرده و در تصمیمات اخلاقی خود مصر و پایبند باشند. نتایج پژوهش حاضر با تحقیقات صورت گرفته توسط ژاک و همکاران (۲۰۲۳)، مک گروگور (۲۰۱۲)، رویایی و ابراهیمی (۱۴۰۰) و رستمیان (۱۳۹۵)، همسو می باشد.

۷- پیشنهادات کاربردی پژوهش

باید به کارکنان سازمان و موسسه حسابرسی آزادی های لازم داده شود تا بتواند مبتنی بر روحیه اخلاقی خود عمل نمایند و بر اساس خصوصیات اخلاقی خود ارزیابی و مورد بررسی قرار گیرند

- ✓ به منظور بهبود تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی به عواملی نظیر، اعتماد و روابط و اندازه و گستردگی شبکه ارتباطات؛ ساختار روابط؛ ارتباطی؛ انسجام اجتماعی توجه شود.
- ✓ کمیته های کاری توسط افراد دارای سابقه عضویت برای بهبود روابط با سایر اعضا برگزار شود. همچنین برگزاری جلسات و نشست های رو در رو با کارکنان به منظور کسب اطلاعات بیشتر و تبادل اطلاعات.
- ✓ ارائه آموزش های لازم در جهت ایجاد ارتباط تعاملی و به دور از تعارض.
- ✓ ایجاد فرهنگ ریسک پذیری معقول (در جهت تصمیم گیری اخلاقی) در بین حسابداران رسمی، با استفاده از سیستم تشویقی .
- ✓ به کارگیری و استخدام حسابداران اخلاق مدار و پایبند به آئین رفتار حرفه ای.
- ✓ برنامه ریزی در جهت برگزاری دوره های آموزش حسابرسی به منظور تشویق تفکر آکادمی در موسسه حسابرسی.
- ✓ شناسایی مهارت های کارکنان و ارائه فرصت های کاری به همراه تحصیل جهت استفاده از آن ها و توسعه هر چه بیشتر استعدادهایشان.
- ✓ برای جذب نیرو در کلیه بخش ها از افراد با سابقه اخلاقی نیکو که تمایل بیشتری به رعایت اخلاق و قوانین دارند، گزینش کنند و در دوره هایی که برای نهادینه کردن اخلاق در سازمان برگزار می شود، از این گونه افراد که الگوی مناسبی از حیث اخلاقی به شمار می روند، استفاده شود.

منابع

۱. رحمانی نیا، احسان و یعقوب نژاد، احمد (۱۴۰۰)، *وامل موثر بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابرسان داخلی، نشریه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۲۴، صص ۴۴-۶۰.*
۲. داداشی محسن، رضائی نادر، پاک مرام عسگر، عبدی رسول. *ارائه الگوی رفتاری تصمیم‌گیری ذهنی حسابداری مبتنی بر مولفه‌های روانشناختی از طریق معادلات ساختاری. نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی. ۱۴۰۱؛ ۱۱ (۳۸): ۱۵۸-۱۳۷.*
۳. کاظمی نجف‌آبادی مصطفی. *اثر تقوا بر تصمیم‌گیری اخلاقی در کسب‌وکار از منظر اقتصاد اسلامی. نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی. ۱۴۰۰؛ ۱۰ (۳۵): ۱۲۴-۱۰۱.*
4. Arrami, N., & QingXiang (2021). The Role of Existentialism in Ethical Business Decision-making. *Business Ethics: A European Review*, 9(3), 143-154.
5. Bray, J., Johns, N. and Kilburn, D. (20۲۲). An Exploratory Study into the Factors Impeding Ethical Consumption. *Journal of Business Ethics*, 98, 597-608.
6. Buchan, H. (2004). Public accountants' ethical intention. Doctoral Dissertation. State University of New York: 22.
7. Buchan, H. F. (2005). Ethical decision making in the public accounting profession: An extension of Ajzen's theory of planned behavior. *Journal of Business Ethics*, 61(2), 165-181.
8. Craft, J. (2013). A review of the empirical ethical decision-making literature: 2004-2011. *Journal of Business Ethics*, 117(2), 221-259.
9. Davidson, A., Douglas P. and Schwartz, B. (2000). Differences in Ethical Judgments between Male and Female Accountants. Working Paper, 1-24.
10. Dawson, L. M. (1997). Ethical differences between men and women in the sales profession. *Journal of Business Ethics*, 16 (11), 1143-1152.
11. Dredge, D. (2010). Place change and tourist development conflict: Evaluating public interest. *Tourism Management*, 31(1), 104-112.
12. Fang, E. and Foucart, R. (2013). Western financial agents and Islamic ethics. *Journal of Business Ethics*, 1, 1-17.
13. Farquhar, P. H., & Pratkanis, A. R. (1987). Phantom choices: The effects of unavailable alternatives on decision making (Technical Report No. 87-2). Pittsburgh, PA: Carnegie Mellon University.
14. Ferreira, J., Jalili, M. and Ferreira, A. (2018). Enhancing the decision-making virtuous cycle of ethical banking practices using the Choquet integral. *Journal of Business Research*, Volume, 88, 492-497.
15. Gao, R., Liu, J. and Hu, L. (2019). Validating an ethical decision-making model of assessment using authentic scenarios. *Studies in Educational Evaluation*, 62, 187-196.
16. Jakob Mokander, Luciano Floridi (2021). An accounting ethics case from multiple perspectives. *Journal of Accounting Education*, 43, 63-75.

17. Musbah, A., Cowton, C.J. and Tyfa, D. (2016). The Role of Individual Variables, Organizational Variables and Moral Intensity Dimensions in Libyan Management Accountants' Ethical Decision Making, *J Bus Ethics*, 134, 335-358.
18. Muslichah, M., Wiyarni, J. and Evi, M. (2018). The Effect of Ethical Sensitivity on Ethical Decision Making With Religiosity as Moderating Variable. *International Review of Management and Marketing*, 7(5), 86-92.
19. O'Leary, C. and Stewart, J. (2007). Governance factors affecting internal auditors' ethical decision-making: An exploratory study. *Managerial Auditing Journal*, 22 (8), 787-808.
20. Shoun ,D.H ,Alleyne, P. and Phillips, K. (2022). Exploring academic dishonesty among university students in Barbados: an extension to the theory of planned behavior. *Journal of Academic Ethics*, 9(4), 323-338.
21. Tervo, W., Smith, L.M. and Pitman, M. (2014). Dysfunctional Auditor Behavior: The Effects of Tone at the Top and Supervisors' Relationships, in Cynthia Jeffrey (ed.) *Research on Professional Responsibility and Ethics in Accounting*, 17, 47 - 77.
22. Valentine, S. and Godkin, L. (2019). Moral intensity, ethical decision making, and whistleblowing intention. *Journal of Business Research*, 98, 277-288.

